

INTERVJU

*Jera Grobelnik in Jože Ramovš***Dom, ki ima devetdeset odstotkov
enoposteljnih sob**

Ključne besede: Dom upokojencev Center, Tabor - Poljane, dolgotrajna oskrba, enoposteljna soba, zasebnost v ustanovi, aktivno in kakovostno staranje tudi v ustanovi, ni svobode brez tveganja

AVTORJA:

Jera Grobelnik je univerzitetna diplomirana psihologinja, za diplomsko nalogo je raziskovala pomen družine in vrstnikov za kakovost življenja v domu za stare ljudi. Pred nastopom direktorske službe v Domu upokojencev Center, Tabor - Poljane, v Ljubljani je kot vodja s sodelavci uvajala in razvijala program dnevnih centrov aktivnosti za starejše, ki jih sedaj že sedem deluje pod okriljem Mestne zveze upokojencev Ljubljana in kjer je še danes aktivna kot predsednica strokovnega sveta. V šestih letih njenega vodenja doma upokojencev je s sodelavci dosegla izjemen uspeh s tem, da danes živi 329 stanovalcev (76 %) tega doma v individualni sobi z lastnimi sanitarijami. Zgodbo in kulturo doma nadaljuje v smeri stanovalcu prijaznega okolja z dovolj zasebne intimnosti in z možnostmi za različne dejavnosti, zlasti za druženje, torej z možnostmi za aktivno in ne osamljeno preživljanje časa.

Dr. Jože Ramovš je antropolog in socialni delavec, predstojnik Inštituta Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje. Na teh dveh področjih dela več kot štiri desetletja razvojno, raziskovalno in pedagoško; pri tem razvija antropohigiensko metodo skupinskega socialnega učenja za osebnostni razvoj in oblikovanje medčloveškega sožitja. Njegova bibliografija v slovenščini in tujih jezikih obsega nad tisoč enot v nacionalni informacijski bazi, od tega več deset knjig.

OD MALEGA POVEZANA Z DOMOM ZA STARE LJUDI

KAKOVOSTNA STAROST: *Gospa Jera Grobelnik, ste direktorica Doma upokojencev Tabor - Poljane v centru Ljubljane. Kakšna izobrazbena, življenjska in delovna zgodovina vas je pripeljala do vodenja te oskrbovalne ustanove, ki je bila pred petimi desetletji postavljena za preživljanje starosti višjega sloja tedanje slovenske družbe? Sedaj vodite oskrbovalno ustanovo, pred tem ste poklicno delali na področju aktivnega staranja. Ali so korenine vašega čuta za stare ljudi še kje pred tem?*

GROBELNIK: Hvala lepa, dobrodošli v našem domu. Diplomirala sem iz psihologije. Za ta študij sem se sicer odločila zaradi moje življenjske povezave z vrhunskim športom – takrat so v Sloveniji bili športni psihologi še relativna novost in odločila sem se, da bom to počela.

Istočasno sem imela obe babici, eno prababico in očetovo mačeho, vse štiri so živele v enoti Tabor. Torej imam izkušnje z Domom Tabor že iz osnovnošolskih dni in iz srednje šole, ko sva s sestro po šoli in ob vikendih hodili v dom in pomagali tudi pri hranjenju babic, ker so bile vse v slabšem zdravstvenem stanju. Spomnim se teh časov, kako mi je včasih morda res bilo: *»Joj, po šoli k babici v dom, ko bi raje šla s prijateljicami.«* Ampak sva se s sestro tam vseeno dobro počutili in z vsemi babicami razvili super odnos. Danes se z nasmehom na obrazu spomnim teh časov. Imela sem srečo, ker sem sploh imela babice in prababico. Vzgoja mame in očeta je bila torej taka, da sem doživljala, kaj pomenita družina in skrb za bližnjega, tudi ko ta ni doma.

Potem se je moj študij psihologije zaključil in se je bilo treba odločiti, kaj bom delala za diplomsko nalogo. In sem si v tistih trapastih mladih letih rekla: *»Če delam raziskavo v domu upokoencev, imam vse, ki bi jih rada anketirala, na enem mestu.«* Ker sem življenje v domu res izkusila, sicer kot otrok in mladostnik, torej z drugimi očmi, mi je bila ta ustanova blizu. In potem sem se v času enomesečne prakse v Domu Bežigrad dejansko zelo dobro počutila.

Prvo službo pripravništva sem imela v azilnem domu v Ljubljani.

KAKOVOSTNA STAROST: Kakšen je bil naslov vaše diplomske naloge?

GROBELNIK: *Kakovost odnosov z družino in zadovoljstvo z življenjem pri starostnikih.* Raziskovala sem, kaj je pomembnejše za zaznavanje kakovostnega življenja, ko bivaš v domu starejših, domača družina ali vrstniki v domu. Dejansko ugotavljamo, da so vrstniki pomembni tudi v starosti, vendar so dobri odnosi z družino še vedno na prvem mestu. Lahko tudi, da družine ni več, so pa spomini na dobre družinske odnose tisto, iz česar starostniki črpajo moč. Kjer so odnosi neurejeni ali kjer je bil kdo popolnoma sam, je toliko težje.

KAKOVOSTNA STAROST: Domet vaše raziskovalne ugotovitve ob diplomu, da je za stanovalce doma družina nepogrešljiva in da so pomembni tudi vrstniki, sega vse do zdaj, saj je bistvena za kakovostno vodenje doma za stare ljudi. Toda vrniva se do vaše prve zaposlitve. Kako se je nadaljevala vaša poklicna pot po njej?

GROBELNIK: Tako, prva zaposlitev – azilni dom. Potem sem po spletu okoliščin dobila informacijo, da občina odpira oziroma razvija dnevne centre aktivnosti za starejše. To je bila takrat novost v Ljubljani. Idejni oče centrov, gospod Marjan Sedmak, me je sprejel na razgovor in vzeli so me v službo za vodenje teh centrov. Meni in kolegici, s katero sva takrat delali, je gospod Sedmak pokazal prvi prostor na Povšetovi in rekel: *»Zdaj pa delajte.«* Dejansko je šlo za postavljanje iz temeljev, iz nule. Šli smo tudi pogledat nekaj takega v Nemčijo. Če si človek odprtega razmišljanja, če poslušaj ljudi, kaj potrebujejo, če izhajaš tudi iz sebe, kaj že v Sloveniji znamo, in če z odprtim srcem temu dodaš moto *Če ne poskusiš, že v startu izgubiš!*, potem je uspeh tu. Rekla sem si: *»Jaz sem iz športa,*

vodila bom telovadbo, kolegica bo kupila priročnik za jogo, šla bom na fakulteto za šport, da mi dajo kako usmeritev ...» Obe s kolegico sva takrat imeli otroke v vrtcu in sva rekli: »Tam bomo kaj našli, da bomo imeli kake ustvarjalne delavnice.« Ogromno so dejansko prispevali prostovoljci – v začetku je bila večina članov iz ljubljanskih društev upokojujencev. Danes v zgodbi teh centrov govorimo o več kot 200 prostovoljcih, starih od 20 do 85 let.

Zadeva je v teh letih – jaz sem bila tam vodja pet let – postala zgodba uspeha za mesto in za starejše v Ljubljani. Ko sem odšla, so bili trije centri, zdaj jih je že sedem. Leta 2005 smo odprli prvi center, lani smo praznovali desetletnico.

KAKOVOSTNA STAROST: Torej delate s starejšimi že enajst let, tesen stik z njimi pa imate od malega.

GROBELNIK: Dejansko se spomnim, da sem med šestimi bratranci in sestričnami v družini vedno imela največ potrpljenja z babico, ki je bila po kapi prizadeta in je imela zaradi tega določene specifične. Njej je bilo zelo pomembno, da so vsi lonci točno na svojem mestu, zdravila zložena enkrat na teden. Babica je zmeraj rekla: »Jera, daj, boš ti to naredila meni.« In meni to ni bilo težko. Prijetno mi jo je bilo poslušati in narediti, kar je potrebovala. Ni mi bilo težko življenje z invalidom, ki sem ga tudi izkusila. Ona je bila invalidka že pri štiriintridesetih letih, ko jo je zadela prva kap. Tudi mama mi je iz svojega otroštva – ob mamini kapi ji je bilo enajst let – veliko povedala, kako je živeti z invalidom. Tako mi je bilo to nekako že položeno v zibelko, kot rečejo. Tudi sama sociala mi je zelo blizu. Iz psihologije sem diplomirala, vendar mi to, da me je pot zapeljala v socialo, zelo leži.

VODENJE DOMA ZA STARE LJUDI JE VELIK ŽIVLJENJSKI IZZIV

KAKOVOSTNA STAROST: In dom za stare ljudi je socialna ustanova. Za njegovo vodenje ste se odločili zelo mladi.

GROBELNIK: Ko so pred šestimi leti iskali direktorico v Domu Tabor - Poljane, sem se prijavila na razpis. To je bila bolj šala: »Daj, prijavi se, saj si celo življenje hodila tja!« Vedela sem, da se nekdanja direktorica upokojuje. In so me kar sprejeli. Sprejela sem izziv. Moram reči, da takrat, pri svojih petintridesetih letih, precej naivno. Star dom – to pomeni, da ima svoj ustaljeni tek. Javni zavod – predpisi stojijo za vsem in vsakemu je jasno, kaj dela. No, potem je pa realnost malo drugačna. Vendar mi ni niti en dan žal, da sem ta izziv sprejela. Mogoče na tem mestu še najbolj pogrešam direkten stik s stanovalci doma. Ker pri tako velikem zavodu – 433 postelj, torej tolikšno število naših stanovalcev, njihovih družin, 220 zaposlenih – manjka ta osebni stik, ki mi je zelo blizu. Tu sem morala narediti kakšno spremembo pri sebi, pri razmišljanju in vodenju. Vendar pridem in delam z velikim veseljem.

KAKOVOSTNA STAROST: Nam lahko sedaj predstavite vaš dom? Je na dveh lokacijah, na Taboru in na Poljanah. Kakšne so podobnosti in razlike med obema?

GROBELNIK: Letos je naš dom praznoval 50-letnico svojega obstoja in delovanja. Gledali smo po arhivih in videli, da po starosti ni najstarejši dom za stare ljudi, je pa prvi

dom, ki je deloval po takrat povsem novih, modernih usmeritvah. Pred petdesetimi leti je moderna usmeritev pomenila, da gremo iz hiralnic, iz 10-posteljnih sob v sistem, ki nudi kvalitetno hotelsko-bolnišnično oskrbo. Pomembni so bili standard nastanitve in visoko strokovne storitve.

Takrat niso dali toliko poudarka na odnos, na razvijanje odnosa med stanovalci in zaposlenimi. Celo po različnih modelih so jih vzgajali, na primer kroženje zaposlenih, da se ne navadijo preveč na določene ljudi in oni nanje. Prav to v teh letih premagujemo in presehamo v obeh enotah našega doma, ker se zavedamo, da v domu stanovalci živijo. To je njihov dom. Nikoli seveda ne bo enak družini. Na naši spletni strani imamo napisano *Dobrodošli v naši družbi*. Meni ni blizu, da bi rekli: »Smo velika družina.« Nismo, ker družina ne moremo nikoli biti. Družina je samo ena. Smo pa družba in trudimo se, da nam je mar drug za drugega.

Torej Tabor je bil v smislu standarda prvi. Njegovi prvi stanovalci so bili hokejisti, ko je bilo svetovno prvenstvo v hokeju v Ljubljani. Danes vidimo, da arhitekturno ni dovolj prijazen gibalno oviranim ljudem, in že leta 2004 je ekipa pred menoj začela z njegovim obnavljanjem.

Šest let po ustanovitvi so »Taborjani« prevzeli še Dom Poljane. To je manjša enota, vendar delamo po istih principih in usmeritvah. Obe enoti razvijamo hkrati. Nekaterim so prijaznejše Poljane, ker so manjše in se tudi pozna drugačna povezanost zaposlenih kot na Taboru, kjer imamo dvanajstnadstropno stolpnico, zraven nje pa še osemnadstropno. To vpliva na specifično odnosov in kulturo življenja v hiši, vendar želimo to premagati.

ENOPOSTELJNA SOBA V DOMU JE DANES OSNOVNI STANDARD

KAKOVOSTNA STAROST: Dom Tabor je danes v Sloveniji prvi in edini, ki ima skoraj same enoposteljne sobe. Če pomislimo, da ima danes že majhen otrok svojo sobo, da ima vsak odrasel človek svoj življenjski slog: kdaj gre spat in kaj dela zvečer – gleda televizijo, posluša radio, se pogovarja po telefonu, razmišlja ali moli, ali spi pri odprtem ali zaprtem oknu ... Če pomislimo na mučen prizor, ko npr. pride sin na obisk k mami v dom, a ga že ob prihodu okupira družabna sosedka, ki je nihče ne obiskuje, mama pa potem kuha mulo, češ da mu ta tujka več pomeni kakor ona. Pred očmi imam tiho trpljenje kultivirane in potrpežljive samske intelektualke, ki je vse življenje živela sama, zdaj pa živi v domu v sobi z gospo, ki ob običajnih telesnih, duševnih in socialnih potrebah kar naprej vpije in se jezi, ker se ne vrti več vse po njenih predstavah ... Ob razpravah o nasilju nad starimi ljudmi je povezava na dlani. Ko življenjska nemoč človeka prisili v tako sobivanje, je danes to hudo nasilje nad starim človekom v njegovi onemoglosti pred koncem življenja. Vi, gospa direktorica, ste to sistemsko rešili z gradbeno obnovo doma. V par letih ste dosegli slovenski rekord in evropski standard: 90 % enoposteljnih sob v domu.

GROBELNIK: Mislim, da je to do sedaj res največji korak, ki smo ga naredili s sodelavci. Ko sem pred šestimi leti prišla, smo imeli še sedem triposteljnih sob, na Poljanah pa sploh večinoma dvoposteljne sobe. Zdelo se mi je, da v tem času, v enaindvajsetem stoletju, in še v prestolnici neke evropske države ne moremo starostnikom, ranljivi skupini, ponujati večposteljnih sob.

V letu 2013 smo izpeljali kar zahteven projekt. Kapaciteto doma smo zmanjšali za 72 postelj. To je sicer za Ljubljano lahko problem, ker so čakalne vrste. Tega se zavedam, vendar je treba to težavo reševati drugače. Tudi 33 zaposlenih smo morali odpustiti, ker smo vezani na zakonodajo in normative. Vendar smo imeli srečo, da so vsi ohranili svoje službe v drugih zavodih v Ljubljani, v katerih so bili veseli ljudi z izkušnjami, tako da tudi glede tega ni bilo hujših žrtev.

V Sloveniji, sredi Ljubljane, smo dobili glede enoposteljnih sob sodoben dom. Celotna ustanova (Tabor in enota na Poljanah) ima 433 postelj in nudi 86 % enoposteljnih sob, sam Tabor pa 90 %.

S svojo ekipo zagovarjam to osnovno pravico do zasebnosti: da se lahko umakneš, da lahko ponoči sam v miru spiš, pri odprtem ali zaprtem oknu, pri prižgani ali ugasnjeni televiziji ... To je osnova, pogoj za kakovost življenja kjerkoli, tudi v domu. Kot obvezno nadgradnjo lahko razvijamo še dodatne programe, novejša načina dela s stanovalci.

KAKOVOSTNA STAROST: S tem razveseljivim podatkom in bistvenim gerontološkim spoznanjem o oskrbi v onemoglosti sva v jedru koncepta Doma Tabor. Zasebnost v svoji sobici s straniščem in kopalnico je vaša velika prednost in vzor Sloveniji. V nam podobnem evropskem prostoru je to danes vsem – politikim, stroki in ljudem – samoumevno; lastna soba ni nadstandard za doplačilo. V Sloveniji enoposteljna soba v domu za stare ljudi ni samoumevni standard, ampak izjema, ki si jo tisoči stanovalcev najbolj želijo, pa se jim ta želja ne bo nikoli izpolnila. Danes slovenska državna uprava predpisuje kot samoumevni standard dvoposteljno sobo, enoposteljna velja za nadstandard. V javnih domovih za stare ljudi je še kar precej tri- in večposteljnih sob; glede njih ima državna uprava cilj, da jih ne bo več do leta 2021. Kako ste, gospa Jera, v tej slovenski uradni in vsakdanji miselnosti, da je bivanje v večposteljni sobi v domu za stare ljudi nekaj samoumevnega, prišli na idejo, da bodo pri vas po obnovi stavbe imeli skoraj vsi svoje sobe? Kako ste v naših razmerah to tako na mimogrede izpeljali?

GROBELNIK: Kot rečeno, sem kot osnovno- in srednješolka hodila na obisk k svojim babicam v ta dom. One so bile že takrat vsaka v svoji sobi. Očitno sta mi to razmišljanje in občutek za potrebe ljudi ostala od takrat.

Ko sem prišla in videla triposteljne sobe, sem si rekla: »Pa saj nismo v bolnici!« Tam si nekaj dni, morda tudi pol leta, ampak imaš v mislih, da si samo začasno, potem pa boš šel domov.

Tako sem začela drezati v svojo ekipo, saj imajo več izkušenj od mene, od kolegice, ki je odgovorna za javna naročila in gradnjo, do socialnih in zdravstvenih delavk in drugih. Skupaj smo ugotovili, da hočemo biti nekaj boljšega. To smo delali, ker verjamemo, da je zasebnost osnova vsake kakovosti življenja. Da ne pozabim, da je tudi delo v takih sobah lažje.

V istem času sem se tudi izobraževala v šoli za direktorje pri Firisu. V tujini smo gledali gospodinjске skupine. Videli smo, kako pomembno je, da gradimo odnos s stanovalci. Poznala sem projekt *Starejši za starejše* v ljubljanski Zvezi društev upokojencev. Iz prejšnje službe sem se spomnila, da so vse analize pokazale, kako ljudem manjka stik s človekom, da so raje tri dni lačni, če karikiram, samo da imajo živega človeka, s katerim se

lahko pogovarjajo. Poleg tega pa je človek rad na svojem. Enako kakor primerno družbo potrebuje svoj mir, da se lahko nekam umakne. Ko smo večinoma imeli dvoposteljne sobe, je dejansko bilo ogromno teh preseljevanj iz sobe v sobo.

Danes so pri nas nekateri zakonci skupaj, večina pa jih ima svojo sobo. Skušamo jim omogočiti, da sta zakonca sosedu v dvojčku, nekateri imajo sobo urejeno kot spalnico in dnevno sobo, spet drugi imajo vsak svojo sobo. Tudi med najbližjimi ljudmi pride v starosti do določenih razlik in drugačnih potreb in vsi vemo, da je kakovosten spanec osnova za dobro počutje, za zdravje in ne nazadnje za zaznavanje kakovosti lastnega življenja.

Pri prehodu na enoposteljne sobe je bila zame največja ovira odpuščanje zaposlenih. Tu lahko rečem samo, da sem očitno rojena pod srečno zvezdo, ker so ostali zavodi istočasno iskali tolikšno število ljudi in smo to lahko tako speljali. Vendar bi ta poseg izvedla v vsakem primeru, ker je moja prva naloga pri vodenju doma skrb za stanovalce. To ne pomeni, da mi ni mar za zaposlene, ampak tudi zaposleni pravijo, kako je lažje delati sedaj, ko je v enem nadstropju, v istih prostorih, manj »duš«. Ko zdaj gledam te sobe, si sploh ne predstavljam, kako smo lahko prej imeli tu dve postelji.

Seveda nas tudi zakonodaja sili, da je treba odstraniti tri- in večposteljne sobe, ampak ko poslušam kolege, ki pravijo, da bomo že in da država tudi mora kaj dati, si mislim, da moramo sami vedeti, kaj hočemo in kaj lahko naredimo. Država nam daje pogoje za delo: stavbo, zemljo in osnovo za delo, direktor pa je s svojo ekipo tu, da dela in nekaj naredi. Kakor ste rekli, nam se je zdelo, da je to normalno. Tako sploh nismo razmišljali o ničemer drugem kakor o tem, da bomo to izpeljali. Naredili smo ekonomski račun, kje je zaradi fiksnih stroškov meja te ogromne stare stavbe, in nato zagrizli v obnovo. Imeli smo srečo, ker smo že prej izpeljali energetska sanacija stavb in smo pri teh stroških nekaj prihranili.

Zanimivo je, da so nekateri iz sob, v katerih so se dobro razumeli, na začetku protestirali, ko smo jim rekli, da bodo morali iz dvoposteljne sobe v enoposteljno. Po hiši je bilo kar nekaj govorjenja, kaj se gremo. Potem pa so se hodili zahvaljevat. Zahvalile so se tudi gospe, ki se v življenju niso upale postaviti same zase. Kaj to pomeni, da je človek sam svoj, kaj to pomeni za njegovo počutje!

Istočasno smo urejali dnevne prostore z bivalnimi kuhinjami. Seveda, če gledam tiste, ki smo jih naredili pred petimi leti, bi jih danes naredila nekoliko drugače. In če bi bila privatnica, bi rekla: »Razrušimo in postavimo na novo.« Tega si v javnem sektorju ne moremo privoščiti, sploh pa ne v tej situaciji, ko so pokojnine nizke in si marsikateri stanovalec težko privoščiti tudi najnižji standard.

Razumem kolege, ki se borijo, da ne bi ukinjali večposteljnih sob, ker si ljudje višjega standarda ne morejo privoščiti. Ampak mi moramo iskati druge načine: Zakon o dolgotrajni oskrbi, zavarovanja, karkoli. Ali naj naredimo pet- ali desetposteljne sobe, kakor je bilo včasih v hiralnicah?! To je bilo še ceneje in za delati morda še lažje.

Vsekakor sem hvaležna svoji ekipi, da me je podprla pri moji ideji in da je verjela, da zmoremo.

Sedaj ugotavljam, da še teh dvoposteljnih sob, ki jih imamo, najraje ne bi imeli. Včasih imajo stanovalci, ki so najbolj odvisni od naše pomoči, in tudi svojci vtis, da

bo sestra večkrat prišla v sobo, če sta v njej dve osebi. To ne drži popolnoma, ker to ni matematika. Seveda se sestra zadrži nekaj minut dlje, ker sta notri dve osebi, vendar to ne pomeni, da vsaki od njiju namenja tudi dvojno pozornost. V sobo prihajamo, ko je potreba, ker institucija žal ima ritem. Poskušamo čim bolj odgovarjati na potrebe stanovalcev, v to smer gremo, izobražujemo zaposlene, spreminjamo svoje razmišljanje ... To pa ni vedno lahko.

KAKOVOSTNA STAROST: Recimo, da je po vsej Sloveniji sto direktorjev domov za stare ljudi. Za večino se mi zdi, da ima pred očmi načrt, kako predelati star dom tako, da bi bilo več enoposteljnih sob, seveda pa ne devetdeset odstotkov; pri tem pa postaviti prizidek, da bo dom imel enako število postelj. Kako se je zgodil ta preklon v vašem domu, pri sodelavcih, da je samoumevna osnova kakovostne domske oskrbe lastna soba s sanitarijami? Saj je to velika socialna kompozicija – sto petdeset in več zaposlenih v stavbi, zaposleni pa imajo pri uresničitvi razvojne vizije večji pozitivni ali zaviralni vpliv, kakor navadno mislijo direktorji.

GROBELNIK: Mislim, da je bilo ugodno to, ker je bil Tabor že v začetku, torej pred pol stoletja, zasnovan kot moderen dom s pretežno enoposteljnimi sobami.

KAKOVOSTNA STAROST: Koliko pa?

GROBELNIK: V desetih od dvanajstih nadstropij je po šestnajst sob: petnajst je bilo enoposteljnih, ena pa dvoposteljna soba, vmes smo imeli sedem triposteljnih sob. Tabor je torej imel, že odkar sem ga poznala iz obiskovanj svojih babic, večinoma enoposteljne sobe. V mali stolpnici zraven so bile v vsakem od sedmih nadstropij štiri enoposteljne sobe in šest dvoposteljnih sob. Takega sem kot direktorica sprejela.

Ko sem delala s socialnimi delavkami in z vodjo službe zdravstvene nege in oskrbe v komisiji za sprejem in premestitev, sem zaznavala probleme, ki jih imajo v tej mali stolpnici (in na Poljanah, kjer je bila večina sob dvoposteljnih) zaposleni v premajhnih prostorih: premalo prostora za oskrbovanje stanovalca, neprestani spori med sostanovalci v sobah ... Ta stavba je živela popolnoma drugače.

To ne pomeni, da se sosede sedaj nič več ne prepirajo. Spori so se preselili na hodnik in v dnevne sobe. Sedaj lahko ob sporu rečemo: »*Gospa, bodite pametni in se umaknite v svojo sobo ali pa pojdite k prijateljici v njeno sobo in bosta sami dve.*« In tu je potem hitreje mir.

Sama na začetku predvsem nisem hotela triposteljnih sob. To je bil moj start. Zdele so se mi grozljive. Nato se je pokazalo, da so pravi cilj enoposteljne sobe, saj samo te lahko zadostijo osnovni človeški potrebi in pravici po intimnem zasebnem prostoru.

KAKOVOSTNA STAROST: Triposteljne sobe so torej bile v novejšem in ne v starejšem delu doma?

GROBELNIK: Da, v novejšem delu doma.

KAKOVOSTNA STAROST: Kako je to mogoče, saj je bil zgrajen veliko pozneje kakor stari del, razvoj domov pa je ta čas šel povsod iz skupnih sob v enoposteljne, kvečjemu dvoposteljne sobe?

GROBELNIK: V tem času so se povečale potrebe po nastanitvi v domovih. Jaz v tistem času nisem bila direktorica, ampak iz zapisov predvidevam, da se je kapaciteta širila, ker so bile večje potrebe. V šestem in sedmem nadstropju sobe nimajo balkonov, torej so toliko večje in se je skladno z normativi dalo vzpostaviti triposteljne sobe, ki so zadostovale minimalnim tehničnim standardom.

Takrat so razmišljali o dveh ločenih oddelkih: o negovalnem in stanovanjskem oddelku. Negovalni oddelek je bil podoben bolnišnici, in če je v bolnišnici več postelj, je lahko več postelj tudi na negovalnem oddelku doma. Ljudi so zelo selili – ko je človek zbolel, je bil premeščen na negovalni oddelek. Nadstropja so združevali po »tozdih«, tako so se izražali in nekateri stari zaposleni še ohranjajo to izrazoslovje, kar seveda »preganjamo«.

Jaz in tisti, ki so bili manj obremenjeni s tem konceptom doma in z določenimi afinitetami za razumevanje človeške psihologije in staranja, smo očitno prevladali. Tako da sem rekla: »*Triposteljnih sob nočem imeti.*« Ne bom pozabila sestanka s svojci, ko jim je bilo treba povedati, da soba ne bo več triposteljna in da bodo morali za isto storitev plačati več. Isti svojci so mi potem rekli, da so bili sicer zadovoljni že z delom v triposteljnih sobah, ampak da je sedaj razlika kot noč in dan, kako lahko se sedaj diha, kako se lahko živi.

Nov pravilnik predvideva tudi, da ima vsaka soba svojo kopalnico. V lanskem letu smo dali kopalnice tudi v vse dvoposteljne sobe. Vem, da nekateri kolegi mislijo: »*Pa zakaj oni na negi rabi kopalnico!?*« Jaz pa se spomnim, ko sem šla iz šole k babici, in ker sem prišla z avtobusom, sem si šla umiti roke. Če sem bila pri njej eno uro, je bilo treba iti na stranišče, in če sem šla na stranišče pri njej, pomeni, da sem bila pri njej kakor doma. V Dom Tabor sem pozneje prihajala tudi s svojimi otroki na obisk k babicam. Kolegice so me čudno gledale, zakaj peljem otroke v dom upokojujencev. Pa saj tukaj je živela njihova prababica! Kopalnica ni samo za stanovalca, ampak tudi za obiskovalce, za svojce, ki prihajajo. Važno je, da se počutijo pri svojcu kot doma. In ne nazadnje, danes leži v sobi stanovalec, ki je popolnoma nepokreten, kakšen pa bo naslednji stanovalec, ne vem.

Meni je bilo verjetno lažje razmišljati o enoposteljnih sobah in zasebnih kopalnicah v njih tudi zaradi tega, ker sem s tem rasla. Vsi vemo, da če imaš z nečim dobro izkušnjo, se tega ne bojiš in na to gledaš čisto drugače. Upam, da s svojim pogledom širim navdušenje za tako razmišljanje med zaposlenimi in počasi tudi na okolico.

KAKOVOSTNA STAROST: Spomnim se, da ste rekli, ko sva se enkrat pogovarjala, da bo za vas vesel trenutek, ko bo kaka vnukinja vaše stanovalke rekla: »Ta vikend bi rada prespala pri babici.« Kako bi potem to izgledalo?

GROBELNIK: Res je to moja skrita želja. Načrtno in sistemsko na tem (še) ne delam. V to bi bilo vpletenih preveč ljudi, preveč bi bilo argumentov, zakaj tega ne. Verjamem, da če o nečem razmišljamo in se zvezde postavijo na pravi način, zadeva lahko uspe. Ko je še kdo drug pripravljen, ne samo jaz. Kadarkoli se pogovarjam s stanovalkami in tožijo, da imajo vnuke, vendar jih ne vidijo, jim rečem: »*Povabite jih, da pri vas prespijo.*« Ko se bo pojavila ta potreba, bomo že videli, kaj potrebujemo: moramo mi kupiti zlozljivo posteljo ali jo imajo oni sami ipd. Sedaj, ko imamo enoposteljne sobe, je to dejansko mogoče, vsaj razmišljati o čem takem.

Presenetijo me določene stvari, na primer ko je bilo evropsko prvenstvo v nogometu in so sestre v poročilu napisale, da je vnuk ostal dlje, kot je to nekje zapisano v hišnem redu. Rekla sem: »*Hvala bogu, da je ostal!*« Zaposleni že sprejemajo in podpirajo, da svojci ostajajo takrat, ko nekdo umira, se poslavlja. To nam je že povsem vsakdanje. Želim si, da naredimo še korak naprej. Seveda se je treba držati določenih pravil obnašanja, da je tako stvar treba najaviti, ker verjamem, da ni najbolj prijetno, če sestra ponoči na hodniku sreča nekoga, ki ga ne pričakuje. Tako popolnoma razumem svoje zaposlene in svojce je treba poučiti, vendar pa razmišljajmo tudi v drugo smer: »*Super, da z dedkom skupaj gledata nogomet.*«

Pomembno in dobrodošlo je, da so svojci prisotni, ko človek umira; tudi ponoči. To ni stvar, ki bi si jo jaz izmislila, to je dom gojil že pred menoj. Mi samo nadaljujemo s tem. Ta čut ima osebe že v sebi.

Ampak jaz si želim, da bi tako razmišljali tudi za žive. Zadnjič je v anketi ena od stanovalk zapisala, da je škoda, ker nimamo sobe za obiskovalce: »*Vsi moji sorodniki živijo v Nemčiji, moja sestra bi prišla sem na obisk. Tu bi imela vse prilagojeno za gibanje, tako bi si bili najbližje. Jaz bi vse plačala.*« To je zanimivo razmišljanje. To so koraki naprej in upam, da jih bomo res kdaj naredili.

KAKOVOSTNA STAROST: Takrat bo to res dom. Dom za stare ljudi je institucija, ki so jo od začetka napačno poimenovali »dom«. Razvoj od skupnih spalnic z več posteljami v enoposteljne sobe je osnovni premik k pravici do osebne intimnosti – korak v smeri doma. Osebna soba v domu je po svetu marsikje opremljena z osebnim pohištvom, s slikami, z rožami na oknu. Vaše prizadevanje za domače počutje svojcev je nov korak proti domu. Kako pa izgleda povprečna soba v vašem domu?

GROBELNIK: Težava je v začetkih, kako so bile sobe grajene, koliko so velike. Ko sobi dodamo še kopalnico, smo ravno na meji minimalnih standardov. Žal. Vendar ljudje pravijo: »*Važno, da sem sam, pa čeprav v majhni kamrici.*«

Naša zakonodaja predpisuje vso osnovno opremo. Torej pri nas dobite omaro, mizo, stole in posteljo. Tukaj smo šli v smeri negovalnih postelj. Danes so že lesene, prijetne. Tam, kjer trapeza ne potrebujejo, se zloži pod posteljo in se ga sploh ne vidi. To pohištvo seveda ni tako domače kakor lastno. Pri svojem delu ne moremo in ne smemo pozabiti naših zaposlenih in njihovega dela. Pri osebni opremi nismo tako prijazni, kakor so kje v tujini, kjer rečejo, da si lahko s seboj prineseš vse svoje.

KAKOVOSTNA STAROST: Vse razen postelje. Postelja mora biti sodobna, negovalna in udobna za oskrbovanje. Tako je bilo povsod po Evropi, kjerkoli sem bil v kakem domu.

GROBELNIK: Tudi stanovalci ugotavljajo, da jim pride prav, ko se cela postelja dviguje višje ali nižje, ko si po želji dvigajo zglavje, to jim čisto ustreza. Nekateri imajo svoje jogije in spominske pene. Vse to je možno in se dogovorimo. Tudi opremo lahko prinesejo od doma, karkoli želijo, edina ovira je, da so zelo omejeni z majhnim prostorom. Včasih kdo reče, da ne bi imel mize ali stola. Mi nimamo skladišča za te stvari in smo na neki način omejeni glede želja stanovalcev, saj mora naša oprema ostati v sobi. Lahko pa dodajo, karkoli želijo: televizijo, slike, hladilnik. Večina sob ima tudi balkon. Če je nekdo na vozičku, naredimo, kar se da, da lahko pride na balkon, da ima tako več svobode.

OLAJŠATI TEŽKO DELO POKLICNEGA OSKRBOVANJA

KAKOVOSTNA STAROST: Kljub vsemu delo pri upravljanju doma imate kar žive osebne stike s stanovalci.

GROBELNIK: Gojim redna mesečna srečanja s stanovalci in z njihovimi svojci. To sem uvedla julija 2010. Zapisi so narejeni od prvega srečanja dalje. Tam piše tudi, da je bila hrana mrzla in podobno, tudi napake. Gre za to, da stanovalci in njihovi svojci vidijo, da pride direktorica skupaj s svojo ekipo v javni prostor in da besedo vsem, da povedo, kaj je dobro in kaj slabo. Ne bežim pred tem, da naredimo tudi kakšno neumnost in napako, ni vse tako, kakor bi hoteli. Ne bežimo pred tem, da vse, kar delamo v domu, ne delamo samo za danes, ampak tudi za naprej, za ljudi, ki prihajajo.

Zgodba Tabora zajema tudi recepcijo in kavarno v pritličju. Bila sta dva zaposlena, ki sta malo gledala tudi na red, na dogajanje. Ko so se potrebe spreminjale, je bilo treba varčevati zaradi zakonodaje. Veča se število stanovalcev, ki potrebujejo direktno pomoč. Jaz imam raje eno strežnico več neposredno pri stanovalcih, zato smo recepcijo ukini. Sedaj je ena oseba za kavarno in informacije. Stari stanovalci še vedno pogrešajo receptorje, ker smo z njimi imeli res enkratno srečo. Tudi zame so receptorji eni tistih zaposlenih, ki se jih najbolj spomnim iz svojih obiskov. Vse so točno vedeli: kam grem, h komu grem, kako ... Novi stanovalci, ki nimajo te izkušnje, nimajo nobenih težav. Na Taboru je malo več dogajanja in kakšnih zapletov kakor na Poljanah. Je le razlika, če je en receptor za skoraj 300 postelj tukaj ali pa za 140 na Poljanah. Ampak tudi kak zaplet spada zraven, to je življenje.

Ko sem prišla v službo, smo si lahko privoščili, da smo spremljali stanovalce k zobozdravniku in okulistu, da smo imeli zaposlene samo za spremljanje. Ko pa vodje niso mogli več dobro organizirati delovnega procesa, smo morali to storitev vzeti. Pa je kakšen starejši zaposleni rekel, da uničujemo Tabor in da je bil Tabor zaradi tega boljši. Se strinjam in povem javno, zakaj smo to naredili, ker je hiša prioriteta. Upam, da bomo spet kdaj lahko imeli organizirano spremstvo.

Nekateri so rekli: »Dajte, bomo plačali.« Jaz vedno odgovorim: »Glejte, če imam jaz ljudi, da vas spremljajo, ko plačate, pomeni, da je zaposlenih dovolj ljudi in da bi to lahko delali za vse brez dodatnega plačila.« Enako tudi dodatna čiščenja in dodatni sprehodi v park, to so največkrat želje in potrebe. Tega ni v normativu, nikogar ni za te prevoze. To zelo manjka. Ampak pošteno povem, da tega žal ne moremo. Za to si morajo dobiti privatno negovalko ali fizioterapevtko. Vse to skušamo reševati z odprtimi pogovori. Odkrito povemo, kje so meje institucije in kje so meje zaradi naših posebnosti, in mislim, da se nam v večini primerov uspe sporazumeti.

Vedno se najde kdo, ki je izredno nezadovoljen. Potem vidimo, da je nezadovoljstvo ponavadi odraz nekih drugih stisk: slabe vesti, slabih odnosov ali nezadostnih financ (kako bodo lahko plačali). In to ni hec. Tega se zavedam. Ni rešitev v tem, da imam štiriposteljne sobe, ampak v drugih sistemih.

KAKOVOSTNA STAROST: Neka gospa, vaša stanovalka, mi je rekla, da ji je krasno. Vprašal sem jo, s čim je tako zadovoljna, in je rekla, da ima svojo sobo, svoj balkon, svojo

kopalnico in svojo sobno klimo, da regulira temperaturo po svoje ... Je pa očitno tudi zelo družabna, takoj je stopila z menoj v stik in sva prijetno poklepetala. Se pravi, da jim nudite tudi sobno klimo?

GROBELNIK: Tudi lahko. To je zaradi teh klimatskih sprememb, ko je morda en mesec nevzdržna vročina, tudi če je vročina samo en teden, še mlajši ne moremo ne delati ne dihati. Ta stara hiša ima hlajene samo hodnike, ljudje pa so ves dan v sobi. Zato so v domu, že preden sem prišla, uredili možnost, da ima, kdor želi, svojo klimo. Vemo, da danes to ni velik strošek, zato je vsakemu dokaj dostopna, vendar se malo stanovalcev odloči zanjo. Ko smo delali energetske sanacije, smo morali vse klime premakniti, ker ne sme biti nobena na fasadi. Sedaj so skrite na balkonih.

Ni vse samo v tem, da je praktično, ampak tudi, da je lepo. Da svojo hišo z veseljem pogledamo in pokažemo. Tako je moje razmišljanje. Včasih so vprašali, zakaj prenavljamo avlo, zakaj prenavljamo pohištvo, saj stol še drži, saj je za njih dobro. Ne gre za to. Lep prostor nas vse dviga, nam je v ponos. Urejati stavbo, da je vsem prijetno, ali povečati število zaposlenih, to sta dve stvari, ki se ju ne da mešati. Če so sredstva namenjena za obnovo, vlagam v obnovo.

Kadra pa je premalo, normativ je prenizek, zaposleni hitijo, se »matrajo«. Ne morem obljubiti dodatnih možnosti, ker jih trenutno nimam. Povem pošteno in skušam iskati resurse znotraj procesa dela. In roko na srce, nekaj se vedno najde. Da je to delo težko, pa absolutno drži. Star dom, star kader. Kakšna negovalka, bolničarka ali strežnica mi pravi, da v istem času ne naredi več toliko kot včasih, pa ne zato, ker bi bila slaba in ne bi delala, ampak človek se z leti iztroši. Kupujemo pripomočke za delo, ambu lifte za dvigovanje. Ko so jih že pred menoj kupili, je bil sprva upor, češ da znajo človeka dvigniti zaposlene same. In če sta dva za vsa nadstropja, res samo izgubljajo čas, ko jih prevažajo. Sedaj jih imamo v vsakem nadstropju. Od letos imamo tudi kopalni voziček, da lahko opravijo kopanje nepokretnega v sobi. Z rjuho vred ga prestaviš na voziček in ga ne voziš čez celo nadstropje v negovalno kopalnico, ampak vse urediš v intimi njegove sobe, ki jo pozna. Spet je tako, da so nekatere sodelavke to sprejele takoj in hvalijo, kako je super, nekatere ne, ker je to grozno. Ampak to je logično. Vsi, z menoj vred, za novosti potrebujemo čas. Sem prva za novosti, toda zavedam se, da vsaka novost potrebuje svoj čas.

KAKOVOSTNA STAROST: Ugodna zadeva za dom za stare ljudi je vrt, zelenica okrog hiše. Tukaj pri vašem domu na Taboru je park z lepimi drevesi, toda sam dom nima nobene zelene površine, nobene ograje, vaše mize in stoli tu pred vhodom so tako rekoč del javnega prostora.

Ali pogrešate svoj ograjeni zunanji prostor?

GROBELNIK: Na neki način ga pogrešamo, včasih zaradi občutka varnosti, predvsem pri demenci, tu smo v minusu.

Ko sem prišla, je bil naš delček pred vhodom v Tabor meter in pol visoko ograjen, vse okrog pa zelenje. Pri obnovi smo rekli, da če si občina prizadeva za oživitev parka in cele četrti Tabor, bomo tudi mi odstranili svojo ograjo. Dali smo le nizke ciprese zaradi občutka in da vsi kužki ne hodijo notri – tega so se bali stanovalci. Bil je tudi strah zaradi bližine ljudi z Metelkove. Sklical se je svet stanovalcev, češ kaj se grem. Rekla

sem, da ograjo lahko še zmeraj postavimo. Tako smo hišo odprli, kot vidite. Perfektno je. Neki gospod dnevno pride mimo naše bradlje, naredi par vzgibov in gre s kolesom naprej. Turisti se včasih usedejo za naše mize, »štrkajo« po računalniku, gledajo. Naši stanovalci vidijo, kaj se dogaja, otroke, ki gredo v vrtec in šolo. Ene same težave ni. Nihče ni zasedel našega parka. Naši stanovalci so v poletnem času od zgodaj zjutraj do zadnje minute zvečer zunaj po klopcah. Klopi in stoli so prijetni za starejše, niso ne pregloboki ne prenizki.

V tem malem parku počnemo toliko stvari, imamo piknike in prireditve. Zraven pridejo turisti in pogostimo tudi njih. Letos se nam je zgodilo, ko smo ob dnevu doma imeli piknik od enajstih do treh, da nas je nekdo prijavil, češ da imamo preglasno glasbo. Prišla je policija, ampak so bili enkratni. Rekli so, da jim je skoraj nerodno, ampak da morajo priti.

Včasih je hrup v soseščini in pridejo naši stanovalci potožit, da so mladi ponoči ropotali in da niso mogli spati. Jaz jih malo izzivam in rečem: »Dajmo se preseliti nekam v gozd, na samo, kot so bili včasih domovi za stare ljudi v odmaknjenih graščinah. Gremo stran, starosti se ne sme videti in ne sme je nihče motiti!« Odgovor je vedno: »To pa ne!« Je treba malo potrpeti, zlasti okoli novega leta. Težave ima tista stran, ki gleda na sosejni hotel. Povem jim, da imajo konec koncev pravico klicati policijo. Pa rečejo, da to ne bi. Zavedam se, da je spanec pomembna zadeva, vendar so stanovalci v isti sapi radi sredi centra mesta. To ima plus in minus. Blizu so tržnica, opera in Cankarjev dom, etnografski muzej je tik pred domom. Stanovalci lahko še naprej živijo svoje mestno življenje in gledajo dogajanje.

Na Poljanah so prosili, če lahko eno gredico rož vržejo ven, in smo letos imeli paradižnik. Tako imamo malo njivo sredi mesta, sredi betona. Če je interes stanovalcev, zakaj pa ne. Kar se da, to skušamo speljati.

DOM JE RAVNOTEŽJE MED INDIVIDUALNO INTIMNOSTJO IN SOŽITJEM V SKUPNOSTI

KAKOVOSTNA STAROST: Ena od bistvenih potreb je individualna intimnost in visok standard storitev, druga je povezanost z ljudmi v skupinah in s skupnostjo v okolju. To sta dve razvojni smeri sodobnega doma, lahko rečemo dva koncepta kakovosti doma. Sta različna, ne pa nasprotna. Za kakovostno starost se nujno komplementarno dopolnjujeta. Njune cilje se dosega na povsem različne načine. Osnova individualne intimnosti in za sodobnega človeka dostojnega udobja je osebna enoposteljna soba s sanitarijami, ki je opremljena po lastnem okusu na osnovi lastne življenjske zgodbe, ob tem pa kakovostno opravljanje potrebnih osnovnih vsakodnevnih opravil in drugih dogovorjenih storitev. S tem uravnoteženo človeško sožitje najbolje uresničuje sodobni model gospodinjskih skupin z veliko bivalno kuhinjo za deset stanovalcev in s stalnimi hišnimi gospodinjami – ta način je najbolj podoben življenju doma, kjer se največ življenja dogaja okrog gospodinjstva, in sožitju v družini, kjer je dovolj priložnosti za komuniciranje in za to, da se vsak umakne v svoj prostor, k svojemu delu in doživljanju. V tem sodobnem modelu doma so tudi različne možnosti za stike s svojci, z obiskovalci in s prostovoljci: v osebni sobi čisto intimno, v pol javnem prostoru velike bivalne

kuhinje in v povsem javnem prostoru v kavarnici avle doma. Gospa direktorica, kako pri vas odlično ponudbo individualnosti v lastnih sobah dopolnjujete s povezovanjem ljudi med seboj?

GROBELNIK: V skupinah za osebe z demenco, ki jih imamo v vsaki enoti, stanovalci zaradi psihofizičnih potreb potrebujejo usmerjen in strukturiran ves dan. Tam imamo stalne oskrbovalke, ki so tudi gospodinje. Sicer vseh obrokov ne kuhajo sami, se pa kuha kava ali pripravi kakšna sladica, občasno tudi manjše zadeve. Skupaj s stanovalci se pripravljajo za obroke.

Skupne zajtrke in tudi kosila gojimo tako rekoč v vseh nadstropjih. Slaba polovica stanovalcev pride jest v skupno jedilnico v pritličju, druga polovica je v nadstropnih jedilnicah, to je v njihovih dnevniških prostorih, nekateri pa jedo po sobah. Ko sem se s stanovalci pogovarjala o gospodinjskih skupinah, sem videla, da tistim, ki hodijo v jedilnico, tudi to daje neki smisel. Nekatero gospe se oblečejo za kosilo, kakor se jaz za v službo ne znam. To prihajanje v večjo skupnost je zanje pomemben del njihovega socialnega življenja.

Spomnim se, ko sem iz Nemčije prvič prišla navdušena nad temi skupinskimi aktivnostmi. Moja mati in oče me poslušata, osebne izkušnje pa imata samo z Domom Tabor. Oče pravi: »Super!« Ker on je tak kakor jaz, rad ima način, da smo »vsi vse skupaj«. Mama pa pravi: »Da bi morala živeti cela leta z istimi obrazi, to pa ni šans! Hočem imeti izbor, ali bom jedla v svoji sobi, ali bom jedla v nadstropju, ali pa se bova s prijateljico iz 12. nadstropja dobili dol v restavraciji.«

Tako zagovarjam intimo, samostojnost in individualnost, potem pa razvijanje aktivnosti, ki združujejo. Če pogledate na našo internetno stran, vidite, da imamo ponudbo tako mesečnih kakor stalnih aktivnosti, ki so vedno ob isti uri na istem mestu. In tam so tudi skupni zajtrki, skupna kosila. Kaj to pomeni? Da se v nadstropjih dejansko oblikuje manjša neformalna skupina stanovalcev, ki ne morejo več v jedilnico, nočejo pa jesti v sobah. Imamo vrsto drugih dejavnosti: telovadbe, miselne vaje, pevske zборе, mesečne prireditve ... S tem skušamo ohraniti motivacijo za aktivno preživljanje prostega časa, za druženje in medsebojno povezanost. Tega je po vseh domovih veliko, tako da nismo nič posebnega. Če bi lahko imeli še kakšnega zaposlenega več, bi bilo mogoče še boljše.

Zelo si želim, da bi imelo vsako nadstropje svojo gospodinjo. Včasih je tako že bilo in ni bilo pomembno, ali je bila strežnica ali negovalka. Ona je čistila, umivala ljudi in jih hranila. Potem je razvoj šel v smeri, da to ne gre in se ne spodobi, da je treba razmejiti delo in naloge ter ločiti, kdo je za kaj odgovoren. In smo pripeljali to tako daleč, da smo vse razosebili, sedaj pa se ponovno trudimo, kako bi prišli skupaj.

Vidim, da se v nadstropjih, v katerih so stanovalci večinoma zdravi in aktivni, nekateri enkrat tedensko dobivajo na kavici in skupaj malo poklepetajo. Veseli so, če pride zraven kakšna delovna terapevtka, če jih pridem jaz ali kdorkoli od zaposlenih pogledat, če se z njimi usedemo. V nekaterih nadstropjih rečejo, da imajo enkrat na mesec popolnoma zadosti. Velikokrat pa vidim, kako sosede sedijo v teh kuhinjicah in klepetajo.

V nekaterih nadstropjih se je zgodilo, da so se svojci združili in rekli, da bodo oni naredili prireditev. Pa so imeli eno popoldne druženje v nadstropju, kakor so svojci pripravili. To je super. Tako so tudi svojci videli, koliko je priprav za takšno druženje: prostor, čas, kdo bo pripeljal koga iz sobe ... Potem lažje razumejo, da nimamo vsak dan koncerta v jedilnici, ker žal ne gre.

Dom je z leti razvil navado, da je enkrat na teden večja prireditev, na primer praznovanje rojstnega dne, tombola, nastop pevskega zbora ali pevcev, ogled filma ... Tabor ima to ob četrtnih, Poljane ob torkih. Žal ugotavljamo, da se večina tega ne more udeleževati. Včasih je na prireditev prišlo osemdeset odstotkov stanovalcev samih. Bilo je lušno, pikniki so bili do večera. Sedaj je naša realnost malo drugačna. Če pogledate naše programe: druženje ob ribicah, druženje ob pomfritu ... Kako radi jedo pomfrit, ker se spomnijo, kako so sami šli s kartonastim škrnicljem s krompirčkom po Ljubljani. Imamo do pet obrokov na dan, ampak je čisto drugače, če je druženje ob pomfritu.

Pozorni smo, da aktivnosti izvajamo po nadstropjih, svojce in prostovoljce pa spodbujamo, da se nam pridružijo, da lahko npr. krompirček nesemo tudi stanovalcem v sobo. Izkoristimo znanje in veselje, ki ju imajo zaposleni. Gremo v smeri stalnosti osebja, da se tudi odnos lahko razvije. In tako slišiš sodelavko, ki reče: »*Danes bom pa jaz v nadstropju pekla pečenko, krompir ...*« Se zmenijo in sami organizirajo. In to je ta dodana vrednost.

Trenutno imamo delovnega terapevta, ki dobro poje in igra, stalno bi ga poslušali. Zadnjič je imel koncert in so svojci, ki so sicer navajeni na koncerte, vprašali: »*Kje ste našli tega fanta?*« Pa bomo sedaj malo več muzicirali in mogoče malo manj kvačkali. To je namen, da tudi zaposleni najdejo sebe, da se sprostijo, tisti, ki želijo nekaj več, nekateri pač ne. Tudi med zaposlenimi so razlike, kar je v redu. Neki osnovni standard pa je za vse. Tega gradimo in izobražujemo zaposlene prav v smeri odnosa. Stanovalci radi rečejo: »*Samo da se mi nasmehne, tudi če me bolj na hitro umije. In to, da me vpraša, kako sem. To mi veliko pomeni.*« Zaposleni so res največji kapital, v katerega je potrebno vlagati.

KAKOVOSTNA STAROST: Veliki slovenski domovi z več sto stanovalci so odraz institucionalne ali industrijske miselnosti iz sredine 20. stoletja, ki je pri oskrbi dajala več ljudi v eno sobo, da bi jih lažje, bolj strokovno in ceneje oskrbovala. Nato pa je šel razvoj v drugo smer: majhni domovi sredi domače krajevne skupnosti, več manjših dislociranih enot se povezuje v grozd ene ustanove, da lahko razvija tudi tiste vidike, ki jih omogoča velika ustanova. Vi ste eden od večjih domov v Sloveniji, imate izkušnje s skupnim vodenjem Tabora in Poljan. Ali v svoje razvojno razmišljanje o domovih za stare ljudi vključujete tudi možnost manjših krajevnih enot?

GROBELNIK: Res je, kar zadeva razmišljanje o domu za starejše v lokalnem, domačem okolju, razmišljamo v tej smeri. Upoštevati je treba tudi nekaj specifik Ljubljane. Tu živi in dela veliko ljudi iz raznih krajev Slovenije. Velikokrat se družine soočajo z dejstvom, da je na primer mama zbolela in onemogla na Štajerskem, kjer živi sama. Kaj zdaj? Ali jo pustiti tam, kjer pozna posebnosti domačega narečja, hrane, podnebja idr., ali jo preseliti v dom v Ljubljani, kjer jo lahko dnevno obiskujejo? S to dilemo prisilcev se naša socialna služba večkrat ukvarja.

Ali pa glede velikosti hiše: naš dom na Taboru je stolpnica. V Ljubljani je takih stolpnic veliko, tudi sama sem doma v stolpnici. Zato je taka hiša mnogim morda prijazna, ker so bili navajeni živeti v stolpnici. Toda ta velikanska arhitektura na žalost zelo močno vpliva na povezanost, sodelovanje in komunikacijo zaposlenih. To se potem lahko odraža tudi v naših storitvah. O tem razmišljamo v našem domu. Najbolj so nas k temu spodbudile današnja problematika razširjenosti demence in napovedi, da bo tega v prihodnje zaradi

povečanega števila zelo starih še več. Ali bodo odkrili zdravilo zanjo? Upajmo, toda če se pripravljajš na najboljše, razmišljaj tudi o najslabšem. To nas je navedlo, da smo v letošnjem načrtu dela namenili nekaj sredstev ideji manjše dislocirane enote za osebe z demenco. Še vedno jo želimo imeti nekje v Ljubljani, blizu centra, da lahko ohranimo to našo posebnost. Pospešeno iščemo lokacijo. Tam bi radi imeli majhno enoto, dve skupini po dvanajst stanovalcev. Radi bi imeli dovolj prostora zunaj za stanovalce, poleg tega pa še kako oskrbovalno ali drugo socialno storitev, npr. enoto vrtca, morda za otroke s posebnimi potrebami, invalidsko delavnico in podobno.

Glede velikosti lahko primerjamo že naša Domova Tabor in Poljane. Oba sta sredi mesta, oddaljena sta samo par sto metrov čez Ljubljano, pa je lahko opazna razlika v medsebojnem delovanju zaposlenih. Megalomanski objekt v nadstropjih že sam po sebi iz ljudi posrka nekaj energije in človečnosti. Seveda je odvisno od človeka do človeka, ampak velika stavba in množica ljudi v ustanovi ne spodbujata osebne domačnosti.

Zato sta naša želja in konkretni načrt, da začnemo z manjšo dislocirano enoto. Ogledujemo si, kje je kdo začel kaj podobnega, v stikih smo z arhitekti, ki razmišljajo v tej smeri, računamo, kje so plusi in kje minusi ... Na žalost se hitro zatakne pri »nesrečnih« normativih, se pravi pri predpisih o številu in vrsti zaposlenih. Normativi so zelo neprijazni za razvoj na tem področju. Direktorji, ki že imajo manjše enote, povedo, da je treba tesno sodelovati s centralo. Upam, da bomo skupaj z lokalno skupnostjo, se pravi z mestom Ljubljana, in z ministrstvom uspeli. Potiho upam, da bomo uspeli na način, da bo prva kocka sprožila drugo.

KAKOVOSTNA STAROST: To je pa res lepa novica!

GROBELNIK: Na Taboru imamo sedaj v šestem nadstropju skupino za stanovalce z demenco. Je kar nekaj minusov pri delu v takih razmerah, zlasti manjkata prost izhod na svež zrak in gibanje. To je za vsakega človeka pomembno, pri demenci pa je ta potreba posebej živa. Tu vidimo prednost manjše enote z veliko zelenja, a vsekakor z osebno sobo za vsakega.

KAKOVOSTNA STAROST: Današnji človek potrebuje kar največjo individualnost – pogoj za to je individualna soba s potrebno intimno zasebnostjo. Druga velika potreba v starosti je družba in živ stik z dogajanjem v okolju. V domovih danes to potrebo zadovoljujejo gospodinjске skupine s prisotnostjo in z vonjavami pri kuhanju ter s sodelovanjem prostovoljcev v tem velikem skupnem kuhinjsko-bivalnem prostoru – seveda ob individualnih sobah za vsakega. Obe potrebi sta enako pomembni: intimna zasebnost v domu in možnost za živahno vključenost v notranjo in okoliško skupnost. Vaša vzročna prednost v domu na Taboru je devetdeset odstotkov enoposteljnih sob, s katerimi dajete ljudem intimno zasebnost. Tudi o vašem prizadevanju za lepše sožitje v domu in s socialnim okoljem ste nam povedali veliko: kako živo je dogajanje v tem malem parku pred vhodom, v dnevnih prostorih s čajnimi kuhinjami po nadstropjih in v kavarni vaše avle, o vaši naklonjenosti do svojcev, ko vnuk daleč v noč gleda televizijo pri svojem dedku v domu, o vaši želji, da bi kaka vnukinja vikend preživela pri svoji babici v domu ... Vesel sem vsega tega. Tudi po tem pogovoru dobivam upanje v razvoj slovenske dolgotrajne oskrbe in zaupanje v svoje življenje, ko sem na pragu

starostnega pešanja. Hvala, gospa direktorica Jera Grobelnik, za to, kar ste nam povedali, in za to, kar delate na Taboru in na Poljanah v Ljubljani!

GROBELNIK: Hvala vam za izkazano zaupanje in za čas, da ste se podrobneje spoznali z nami. Marsikaj dobrega znamo in imamo za pokazati. Radi smo vpeti v naše lokalno okolje. S ponosom in z odprtim srcem smo partnerji našim stanovalcem in njihovim svojcem. Še veliko dela nas čaka, vendar se ga osebno in s tako ekipo sodelavcev iskreno veselimo.